

պետություն կողմէ, խոշոր համեմատութիւններու պիտի չի հասնէր. որովհետեւ, ընդհակառակը, իրապէս կրօնքն է որ կը միացնէ ու կը զօգէ ժողովուրդներն ու ազգերը, մեծ ամբողջի մը, համամարդկային մեծ միութեան մը, նուիրական ընտանիքի մը մէջ բարձրացնելով զանոնք, որ քրիստոնէական ընդհանուր եկեղեցին է։ Երբ Խորհրդային Միութիւնը, կրօնքի դէմ պայքարի իր զէնքերը վար դրաւ, իրեն ձեռք երկարեցին, առաջին առիթով, երկու մեծ ժողովրդապետութիւններ. կրօնքն էր որ իրարու կը բերէր կրօնական դիւր հասկացողութեամբ մը իրարմէ բաժնուած ազգերը։

Ահաւասիկ այն տուեալները որոնց լոյսին մէջ հասկնալի կը դառնայ Խորհրդային Միութեան վերադարձը զէպի կրօնական արժէքներն ու կշիռները, զորս ոտնահարեց քառորդ դարէ ի վեր. ան, կրնայ պահել բուն ընկերվարական ու անտեսական այն ամբողջութիւնը զազաւարներու և տեսութեանց, և անոնց վրայ բարձրացող իրագործումներու գաղափարական կառոյցը, հրաժարելով հանդերձ կրօնքի նկատմամբ իր սխալ գաղափարական տեսութենէն (base). որովհետեւ ինչ որ Մարքսիզմի մէջ էական սխալն էր, այն կարծիքն էր թէ ընկերվարական կարգերը պայմանաւորուած պիտի ըլլային անհրաժեշտաբար կեանքի և աշխարհի նիւթապաշտ ըմբռնումով մը, մինչ իրապէս անոնք տնտեսականի կարգին պատկանող էապէս ազատ պէտք է ձգէին ոգեկան արժէքները իրենց մակարդակին վրայ, իրենց սեպական լոյսին մէջ աճելու։

Այս հեռապատկերը կը խօսի մեզի մանաւանդ, վառնգի անոր մէջ կը սիրենք տեսնել վերականգնումն ու վերադարձնումը Հայ եկեղեցւոյ, որ նաև իրր ոգեկան կամուրջ, իրարու պիտի զօգէ Սփիւռքի և Մայր Հայրենիքի տարազիր սիրտերը. եթէ քաղաքական զէպքերու գահավէժ անկումով ու մեր ճակատագրին բերումով, տարիներէ ի վեր բաժնուած կը մնայինք Մայր Հայրենիքի մայր վանդուածէն, որ ի յայտ բերաւ սրտի ու մտքի, աշխատանքի ու գաղափարի կալուածէն ներսնոր ու փարթամ նուաճումներ ու բխումներ, շնորհիւ Հայ եկեղեցւոյ գաղափարին ու խորհուրդին, նորէն իրարու պիտի զօգուին մեր կարօտաբաղձ ու հայրեն-

ԹԱՐԳՄԱՆՁԱՅ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

(ԹԱՐԳՄԱՆՁԱՅ ՏՕՆԻՆ ԱՌԻՅՈՎ)

Մեր պատմական անցեալի վերաբերող և մեր ազգային կեանքի ամենէն բեղուն և բախտորոշ մէկ շրջանը կերտող հոյ մը աղնուական մտաւորականներու յիշատակը, զոր եկեղեցին ևս կը պատուէ Թարգմանիչ Աւարդապետներ վերադարձով և սրբութեան լուսապսակով, առիթը կուտայ մեզի ողբ-կոչումը ընելու իմացական ու ազգային այն արժէքներուն և կշիռներուն որոնց սպասը ըրին անոնք այնքան զեղեցիկ արդիւնաւորութեամբ մը։

Ու սա ոգեկոչումը Թարգմանիչներու յիշատակին և արժէքին, որ հայ մեքիմ ընծալուած սրտազին մեծարանք մըն է միեւնոյն ատեն, յատկանշական է ու թելադրական անով որ, մինչ մենք կը փափաքինք, որ էջերուն վրայ, կոնգ առնել, զէթ պահ մը, մեր մշակոյթը հիմնող ու ձեւաւորող իմացական մեծ զէմքերու առջև, անդին, հսկայ ժողովուրդներու իմացական փարթամութիւնը և սգեկան հզօր բխումները պատմող յիշատակարաններ կը փճացունին ու կը քանդուին անանուն բարբարոսութեամբ մը. բայց ե՞րբ, մարդկային միտքը, չէ վճարած իր զոյութեան համար է՛ն սուղ փրկագինը. բայց հարկ է անցնիլ։

Թարգմանիչներ։ — Մեր պատմութեան ամենէն ճգնաժամային ու ճակատագրական մէկ պահուն, մեր երկրին ամէն անկիւններէն հաւաքուած, ի մի բերուած, երիտասարդութեան ընտրանի՛ն՝ ծաղիկն է որ կը կազմէ այս խումբը, զոր հազիւ կը զոյանք իր շքեղ թելադրութեանը մէջ, իր ամբողջ գեղեցկութեամբ և փայլով, այսքան գա-

նազուրկ հոգիները եղբայրական դիրքնդ-խառնումի տաքութեան ու ողջագուրումին ընդմէջէն։

Ու սա քաղցրագոյն յոյսերու հեռապատկերը անոր համար կը խօսի մանաւանդ մե՛ր սրտերուն։

ԱՐԹՈՒՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

րեր, աղօտ, նոսժ տեսարաններու վարժուած մեր հոգեղէն աչքերով, հարիւրէ աւելի աղաք, բոկոսն, խաբազնագոյն, իրարու քով բերուած, իրենց ժողովուրդի ճակատադրէն այցուած, ու պատրաստ անոր մեծ սպասին: 1500 տարիներ առաջ այս սերունդը այս ժողովուրդին անդրանիկ ձայնն է, սրբազան գիտակցութեան առաջին համաստեղութիւնը, եթէ կը ներուի այս բառը: Ու գրէք սա տղաքը մատին ու նայուածքին տակ մեր պատմութեան երկու հզօրագոյն գէմքերուն, ու գուք կ'ունենաք ամբողջական պատկերը Թարգմանչաց սեռունցիլի:

Երկու մեծերէն առաջինը՝ Ս. Սահակ, Լուսաւորչի Տան վերջին շառաւիղը որ իր անձին ու ընտանիքին հանդէպ տածուած աւանդական համակրութիւնը կրցաւ բերել ու բոլորել մեծ գաղափարի մը շուրջ. վարչական կազմակերպիչն է ան, ժամանակի մարդը, սերունդ մը վարելու համար անհրաժեշտ բոլոր առաքիչ նութիւններով հարուստ. իսկ երկրորդը՝ Ս. Մեսրոպ, երազի սպասուորը:

Ահա այսպիսի մեծ ու բարի, որքան հեռահաս — գիրքերը պիտի գրէին ամենահաս — ձեռքերու մէջ, անոնց շունչին ու տեսիլքին մէջ հասակ առին, մեծցան այդ տղաքը, որոշ գիմագիծ ու գրուի լուսացուցին, կազմակերպութեան իտէալի մը համար, և պատրաստեցին սեռունդ մը, Ս. Սահակի և Ս. Մեսրոպի ոգիին հաւատարիմ, անոնց գործունէութեան կերպին և ուղղութեան համամիտ, որոնք ուխտեցին քաղել լուսաւոր այն ակօսին ընդմէջէն որ կը բացուէր անոնց մտածումին ու կեանքին առջև մեծ վարդապետներու հոգիին ցուցմունքով:

Ամէն մեծ ու ֆնայուն գործ, իր սկզբնաւորութեան մէջ կ'ենթադրէ հզօր ներկայութիւնը մեծ հոգիի մը, որու շունչին տակ ու սգիով ազդերու կեանքին մէջ դարաշրջաններ կը կերտուին, և սերունդներ կը հասնին:

Եւ ամէն սերունդ՝ ասպարէզ կ'իջնէ՝ կարելի խոստումներու իրագործումով մը, բանաձեւով մը, օրակարգով մը. Թարգմանչաց սերունդի օրակարգը՝ Աստուածային Մատենաներու Թարգմանութիւնն էր հայերէնի: Անով կը հետապնդէին՝

ա) Կրօնական-գրական խոշոր վերածնունդ մը. վասնզի, Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ, որ մեր բարեկարգած քաղաքակրթութիւնն է, ինչ արժէք որ ունէր հեթանոս հայութիւնը մշակութային ու իմացական մարդերու վրայ, բերաւ իր քաղաքական-ընկերային լոյծ կեանքին հետ թափեց քրիստոնէական ըմբռնումի մը իմացական հայացքին մէջ ուրկէ գուրս բերաւ ան իր գոյութեան հզօր յենարանները, հայ գիրն ու գրականութիւնը, որոնք գերազանցօրէն կենսագործ ուժեր հանդիսացան մեր պատմութեան գունաթափ և ճգնաժամային օրերուն, ու այս՝ լոկ իմացական մարդի մէջ: Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ և հայացումով — որը հայ հանճարի տիրապետման սկզբնաւորութիւնը եղաւ արուեստի ամէն կալուածէ ներս — և քրիստոնէական ոգիի՝ ազգին սրտին ու արիւնին մէջ տարրանալէն հրաշագործութեցաւ նոր կեանք մը եւ անոր հետեանքով՝ ազգային կրօնական գիտակցութեան մը մէկ պայծառ զգացումը. և

բ) Թարգմանչաց սերունդը, Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ կը հետապնդէր քաղաքական կարելի կայունութիւն մը ընդմէջ Արեւելքի և Արեւմուտքի, անկախ և ինքնօրէն:

Այս է, կը կարծենք, Թարգմանչաց սերունդին ծածկած սեմալովը:

Այս սերունդը, սակայն, յատկանշականօրէն, կ'արձանագրէ նաեւ ուրիշ առաւելութիւն մը ի նպաստ իրեն. տոհմիկ դաստիարակութեամբ մեծնալէ, թրծուելէ, հայ ոգիով մտաւոր պատրաստութիւն մը ունենալէ յետոյ, առիթը ունեցաւ, կատարելագործուելու ժամանակի իմաստութեան մեծ կեդրոններուն մէջ — Աթէնք, Ադեք-սանդրիա, Եգիպտոս — : Այսօր ալ սակայն, հայ ուսանողներու բազմութիւն մը կ'երթայ Բարիդ, կամ Պերլին, կամ այլուր. բայց պէտք կա՞նք բացատրելու տարբերութիւնը ընդմէջ սա մեր օրերուն բարձր ուսման հետևող իմաստակ ուսանողներու և Թարգմանչաց սերունդին. թափանցիկ են իրողութիւնները և չեն կարօտ բացատրութեան:

Տոհմիկ, հայկցի դաստիարակութեամբ սնած, օտար մշակոյթով ճոխացած, լեցուած, սա տղաքը տարէք, տարածեցէք

մեր հայրենի երկրին վրայ, անձրևի նման թափեցէք զանոնք մեր մեծ Ոստաններու վրայ ու վանքերու մէջ ու դուք կ'ունենաք Թարգմանչաց սերունդի գործը, կարելի ու հասկնալի:

Թարգմանչաց սերունդը, աւելի սքաւազրաւ կ'երևի մեզի պատմութեան մը շուշին մէջէն, քանի որ անոր գործունէութեան զսպանակները կը ճարուին միջին տարրերէ: Եթէ իմացական շարժման մը գլուխ կեցող մեծերու գերը, հեռաւ գալն է, ապազան տեսնելն է, և զայն գիտաւորող ուժերու ու միջոցներու հայթայթման տաղնապը, այդ տաղնապը լուծողը ի նպաստ իր ժողովուրդին՝ ապահովարար զանգուածն է զարձեալ. անոր համար է որ միջինէն քաղուած միջին մարդերը մեծ փառքի մը համեստ գործաւորները ըլլան, մեզի այնքան սիրելի. նոր է որ ճակատամարտը զինուորը կը շահի. յաղթութիւնը, ինչ փոյթ, որ արձանագրուի զօրավարի անուան:

Վարպետներուն երազը՝ այդ տղոց համար, արի, աննահանջ մատուցներուն մէջ «տածուեցաւ» կարելի երկիւղածութեամբ և անսահման նուիրումով: 20-30 տարի — սերունդի մը կեանք — Թարգմանչաց սերունդի տղաքը անդադար խօսեցան, գործեցին, սորվեցուցին, արթնցուցին, թելադրեցին, ու ստեղծագործեցին, ազգային գիտակցութեամբ, մեր անդրանիկ ոսկեղարը:

Կ'երեւակայեմ, այդ տղաքը, վեղարի մը զմբէթին ներքեւ, դեռ նոր բուսած աղունամազի գէմքերով, տոգոյն, բայց ուրախ, մեր դժուար հայրենիքի այն օրերուն, գրեթէ անմատոյց բարձունքներու վրայ և խորշերու մէջ, որսի, հաճոյքի խենդ ու սիրահար մեր նախարարները, երբ կը ջանան խմասին աւակերտել:

Կ'երեւակայեմ զանոնք, ափափոյ, թեքս դժուար ճիգերու զինով, հազիւ կանգուն գիւղական եկեղեցիներու բեմէն երբ այնքան ըզձալի, երազուած արդարութեան անձրևը կը տեղան իրենց տառապած ու թշուառ հօտին հողիներուն խորը:

Կ'երեւակայեմ զիրենք՝ Թարգմանչաց սերունդի խանդավառ տղաքը, իրենց խարխուլ գպրոցի մութին մէջ, երբ մեր հայրենի երկրէն ճարուած, կոշտ, բիրտ, բայց բարի

պատանիներուն հողին կը յղկեն, անոնց մատուցներուն — մինչև այդ ժամանակ աղեղ, մաճ ու նետ գործածելու ընդունակ — մէջը գետեղելով գիւրաբեկ փետուրը որ աւանդութեան լծակին պէս կարող էր սակայն լման երկրագունտ մը տեղէն շարժելու:

Անսպաս է սա սքաւազրաւ պատկերներու շարքը մտքիս մէջ. բաւ է միայն այսօրուան առիթով այդ անանուն հերոսներու սրբազան բանակը ողեկոչելու Քաղաքակիրթ ժողովուրդներ, մեծ պատերազմին մեռնող միլիոններու յիշատակը խորհրդանշող անձանց զինուորի գերեզման մը ունին իրենց յաղթանակներու կամարին ներքեւ ուր մշտավառ կրակ մը կը վառի: Որքան պիտի ուզէի որ սա էջերը կարդացողներու հողին մէջ կրկնուէր այդ պատկերը անձանց մէջ հերոսներուն, երբ փորձուէին անոնց արդիւնքը եղող սա գեղեցիկ գիրերով էջ մը բան լեցնել, հոգ է թէ ըլլան էն սովորական հարցերէն:

Թո՛ղ օրհնուի յիշատակը անմահ ու անմոռաց մեր բոլորին հողիներէն ներս ամէն անոնց որոնք մեր մտքին մէկ կայծը, մեր սրտին մէկ սարսուռը, մեր հողին մէկ թռիչքը ձևի կապեցին:

Թարգմանիչները գործաւորներն են այս հրաշքին:

ԱՐԹՈՒՆ, ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Որք զարգացին ճիգովաբար զիմաստ անեղին,
Հաստեղծով յերկրի ըզգիր կենդանի,
Հովուել ըզհօս նոր խրայելի.

Երգով քաղցրութեան հրնչամբ զԱստուած օրհնեսցում:

Որ երկուամբ սուրբ լուսաւորոյժ սանրս Թորգմայ
Հաստեղծեր գեղեղեցիս Հայաստանեայց,
Ձոյս իմաստից ի մեզ ծագելով.

Մաղբանոց սոցա Քրիստոս խրնայեալ ի մեզ:

Որ զգիտութիւն քաղցրեղան և գիտեալ զիմաստութիւն
Առասապէս ծաղկեցիս յեղեղեցիս Հայաստանեայց
Ի ձեռքն Սրբոց Թարգմանչացն.

Աղաչանոց սոցա ողորմեալ մեզ Աստուած:

«ՇԱՐԱԿԱՆ»